

U članku Torbena Jørgensena pod nazivom Istraživanje konačnog rješenja, autor nepotpuno objašnjava riječ holokaust. On navodi da ova riječ potiče od hebrejske riječi olah i da je u engleski ušla preko prijevoda Biblije ali ne govori o značenju riječi. Govori o njenom značenju koje ima tek u 20. stoljeću. Po njemu, doslovno značenje riječi i dalje ostaje nejasno. Mislim da je u svom objašnjenju riječi holokaust, trebao ubaciti i ovaj dio, odnosno da se riječ holokaust javlja u Egejskoj civilizaciji i prelazi u Grčku, gdje označava žrtvu paljenicu zemaljskim i podzemnim bogovima ili dušama pokojnika, pri kojoj se obično spaljivala čitava žrtvena životinja. I kod starih Izraelaca postojao je svečani obred spaljivanja (jagnje). Ovaj izraz kasnije predstavlja molitvu. Mislim da se to objašnjenje može uveliko povezati i sa današnjim poimanjem riječi holokaust, koja danas označava, po autoru Jørgensenu, masakre, genocid i teror. Ali autor je dobro zapazio da su potrebne dalje studije o situaciji njemačkih saveznika za vrijeme rata, npr. u Hrvatskoj, Rumuniji i baltičkim zemljama, kao i da detaljnije treba istražiti pitanje izvršilaca.

Ovo djelo zbog tema koje obrađuje a i zaključaka koji se mogu izvući iz svega pročitano, zaslužuje posebno mjesto kako u naučnim tako i drugim čitalačkim krugovima, te je stoga toplo preporučujem. ■

Zilha Mastalić

Душан Јончић, др Гојко Маловић, Саша Илић, Нада Петровић,
Водич кроз збирке. Београд: Архив Србије и Црне Горе, 2007, 193 стр

Поред проналажења, прикупљања, сређивања и чувања архивске грађе, један од основних задатака модерног архива данас је штампање научно-информативних средстава, од којих је најважнији водич кроз фондове и збирке архива. Архив Србије и Црне Горе (даље: Архив Југославије) је *Водичем кроз збирке* наставио издавање општих информативних средстава, водича о фондовима и збиркама који се чувају у Архиву. Прва књига, *Водич кроз фондове Краљевине Југославије*, објављена је 2000. године. Намјера издавача *Водича кроз збирке* била је да задовољи потребе основног и брзог информисања истраживача о збиркама које посједује Архив Југославије.

Архив Југославије посједује 58 збирки архивске грађе настале од половине XIX до половине XX вијека. Највећи број збирки садржи грађу из периода Краљевине Југославије, а само мали број збирки садржи грађу из друге половине XX вијека.

Ствараоци око 40 збирки су истакнути политичари, државници, дипломате, научници, универзитетски професори, публицисти, културни и јавни радници. Из периода Краљевине Југославије значајне су збирке: др Милана Стојадиновића, Јована Јовановића Пижона, Добривоја Стошовића, Саве (Николе) Косановића, др Хинка Кризмана, др Лазара Марковића, Светислава Тисе Милосављевића, Луке Пиштелића, Адама Прибићевића, Станислава Кракова, Николе В. Вуловића, Николе Пашића, Чедомиља Мијатовића, Геце Кона, др Драгољуба Јовановића, др Ђуре Поповића, др Александра Цинцар-Марковића, Љубомира М. Давидовића, др Војислава Јовановића Марамбоа, др Ивана Суботића, др Илије Пржића, Витомира Кораћа, Розе Левин-Мајер, и др. Период Другог свјетског рата и социјалистичке Југославије попуњавају збирке: академика Кирила Савића, Панајота Пљакуа, Михаила С. Петровића, др Леона Гершковића, др Миодрага Зечевића, Радована Зоговића, Моше Пијаде, Милутина С. Мораче, Николе Љубичића, Родољуба Чолаковића, Вељка Влаховића и Живана Васиљевића.

Поред збирки истакнутих личности, Архив Југославије посједује збирке чија грађа је значајна за проучавање радничког и комунистичког покрета, грађанских политичких странака, установа и организација. То су збирке: Синдикалне и друге радничке организације, Плаката, Фотографија, Штампане радничког и комунистичког покрета, Мемоарска грађа, Револуционарни раднички покрет (Збирка откупа и поклона), Напредни студентски покрет, „Револуционарни синдикати”, Политички осуђеници у казнионама и концентрационим логорима (Лепоглава, Билећа, Ниш, Марибор, Пожаревац, Сремска Митровица), Југославени присталице народноослободилачке борбе у иностранству, Југословенски добровољци у Шпанском грађанском рату, Управе казниона (Пожаревац, Сремска Митровица, Марибор) – предмети осуђених комуниста, Политичке странке у Краљевини Југославији, Репродукованих докумената, Дешеше Централни комитет КПЈ – Комунистичка Интернационала, Документа централних, покрајинских комитета и нижих органа КПЈ и СКОЈ и Микрофилмова.

Посебно интересантна је Збирка плаката. Ова Збирка је у настајању и стварана је током цијелог постојања Архива Југославије, издвајањем плаката и летака из грађе више архивских фондова и збирки приликом њиховог сређивања и обраде. Збирка је подијељена у шест цјелина: 1) АЈ-80. Јован Јовановић Пижон (1878-1938), 2) АЈ-38. Централни пресбиро Председништва Министарског савета Краљевине Југославије (1929-1941), 3) АЈ-110. Државна комисија за утврђивање

злочина окупатора и њихових помагача (1943-1948), 4) АЈ-117. Централно веће Савеза синдиката Југославије (1945-1960), 5) АЈ-313. Министарство просвете Владе ФНРЈ (1945-1946) и 6) АЈ-507. Централни комитет Савеза комуниста Југославије (1945-1963). Издвајањем плаката (и летака) из сређених и несређених архивских фондова и збирки, али и прибављањем (откупима и поклонима) ова Збирка ће у будућности количински расти.

Архив Југославије посједује и Збирку фотографија. У овој Збирци налази се 48.530 фотографија и састављена је од: 1) Опште збирке фотографија (АЈ-ОЗФ), настале издвајањем фотографија из фондова и збирки у Архиву Југославије подијељених у 25 фотографских цјелина и 2) Збирке поклона и откупа фотографија (АЈ-ЗПОФ), подијељене у пет фотографских цјелина. Ова збирка ће се и у наредном периоду допуњавати путем издвајања фотографија из архивске грађе и откупом и поклоном интересантних фотографија из историје Југославије.

Збирка штампе радничког и комунистичког покрета састоји се од књига, штампе, говора, предавања и осталих извора на основу којих је могуће пратити настанак, развој и рад КПЈ, као и организација које су јој претходиле. Ова Збирка представља само један сегмент будуће комплексне збирке штампе, која ће се временом формирати у Архиву Југославије.

Збирка мемоарске грађе садржи 5.608 сјећања подијељених у: 1) групна сјећања, стенографисан разговор са пет до 20 учесника о настанку и развоју радничког покрета у појединим мјестима и 2) појединачна сјећања о значајним догађајима (нпр. 1.600 сјећања учесника Октобарске револуције, 1.500 сјећања поводом обиљежавања 40-годишњице формирања КПЈ, 300 сјећања учесника Шпанског грађанског рата, и др.). Поред чистих мемоара у Збирци се налазе и изјаве, писма, осврти на поједине историјске догађаје који само дјелимично имају карактер сјећања. Ова Збирка значајно допуњава постојећу архивску грађу. Мемоарска грађа често представља и једино сачувано свједочанство о појединим догађајима.

Посебно интересантна истраживачима је Збирка репродукованих докумената. Збирка садржи фото и ксерокс копије докумената, значајних за историју комунистичког и радничког покрета, а који се чувају у архивима, институтима и музејима: Руске Федерације, Републике Бугарске, Чешке Републике, СР Њемачке, Републике Хрватске, Републике Словеније, Босне и Херцеговине и Републике Србије.

Ради допуне постојећих фондова и заштите архивске грађе у Архиву Југославије настала је Збирка микрофилмова. Збирка се састоји од 72 микрофилмска архивска фонда са 3.026 микрофилмова, од чега 1.698

микрофилмова-негатива и 1.328 микрофилмова позитива (Укупно: 2.724.220 микроснимака, од чега 1.461.283 микроснимака-негатива на 47.046,14 дм микрофилма и 1.278.374 микроснимка-позитива на 48.126,63 дм, односно укупно 84.327,58 дм микрофилма). У циљу допуне архивске грађе, Архив Југославије је вршио микрофилмовање архивске грађе у архивским и другим установама у земљи и иностранству. Тако су настале копије архивске грађе следећих државних установа: Трећег Рајха (Министарство иностраних послова, Министарство Рајха за привреду, Министарство Рајха за наоружање и ратну производњу, Министарство Рајха за окупиране области, Њемачка врховна команда, њемачке војне установе – разне, Њемачка национал-социјалистичка радничка партија, њемачки конзулати у Краљевини Југославији, њемачка привредна предузећа и мање других државних установа.), Међународни војни суд у Нирнбергу, Министарство иностраних послова Велике Британије и Сјеверне Ирске, Државни секретаријат иностраних послова САД, Америчко посланство у Београду, Збирка Стјепана Радића, Котарске области у Хрватској (Горушница, Ђурђеновац), Велики жупан Сарајевске области, Велики жупан Загребачке области, Хрватски листови: *Slobodni dom*, *Slobodna Hrvatska*, *Hrvat*, Земаљска влада за Далмацију, Начелство округа Цетиње и Политичка испостава Будва, Главна архивска управа при Савјету министара СССР (Материјали о Српском добровољачком корпусу у Русији), Збирка кнеза Павла Карађорђевића, Документи породице Прибићевић, Документи Светислава Симића, и др. Већи дио Збирке микрофилмова чине микрофилмови архивске грађе фондова и збирки Архива Југославије, снимљени у циљу њене заштите: Министарство унутрашњих послова Краљевине Југославије, Привредни савет ФНРЈ, Збирка Милан Стојадиновић, Збирка Сава Н. Косановић, Збирка Јован Јовановић Пижон, Збирка Светислав Милосављевић, Збирка Адам Прибићевић, Збирка Драгољуб Јовановић, Збирка Војислав Јовановић Марамбо, Масонске ложе у Југославији, Савезно извршно вијеће – одабрани материјали, Предсједништво Владе ФНРЈ – одабрани материјали, Двор Краљевине Југославије – одабрани материјали, Државна комисија за утврђивање ратних злочина окупатора и њихових помагача, и др.

За сваку збирку аутори *Водича* су дали основне податке: 1) број и назив збирке, 2) сигнатура збирке, 3) граничне године ствараоца збирке, 4) граничне године архивске грађе збирке, 5) количина архивске грађе (у дужним метрима и броју фасцикли), 6) начин сређености архивске грађе (углавном архивистички обрађена), 7) информативно средство (инвентар, попис докумената, привремени пописи, регеста, картотека и регистри), 8) биографија ствараоца збирке (уколико се ради о личности) или историјат ствараоца збирке и 9) основне информације

о садржају архивске грађе збирке. Када су у питању личности, уз број и назив збирке, дате су и њихове фотографије (недостају само двије фотографије: др Ђуре Поповића и Милана Јаковљевића). Уз текст појединих збирки, ради илустрације, објављени су факсимили занимљивих докумената. У изради *Водича* аутори су користили богату архивску грађу збирки, информативна средства и релевантну историјску литературу.

На почетку књиге у *Уводним напоменама* Нада Петровић, један од аутора и уредник *Водича*, је нагласила да број збирки које Архив Југославије посједује није коначан и он ће временом расти. Архив посједује архивску грађу државе која је, са различитим именом и географском територијом, постојала од 1918. до 2006. године. За очекивати је да ће многи бивши и садашњи политичари, научници, културни и јавни радници своју заоставштину уступити Архиву.

На крају, потребно је нагласити да су аутори *Водича* награђени престижном годишњом наградом Ђурђа И. Јелинића за 2007. годину, коју додјељује Задужбина Ђурђа, Данице и Јованке Јелинић за најбоље дјело из области архивистике и историографије. Награда је додијељена на свечаности у Архиву Србије 14. децембра 2007. године.■

Бојан Стојнић